

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 Leidraad voor een sceptische levenswandel

6 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met een opvatting uit tekst 4 van het probleem van oneindige regressie bij verantwoording van opvattingen: de vraag wat de grond is van de grond / de diepste waarheid is niet vindbaar 1
- een uitleg met een opvatting uit tekst 4 van het probleem bij verantwoording uit zichzelf dat ook evidente opvattingen in twijfel kunnen worden getrokken: niet evident dat er eeuwige waarheden bestaan / de 'kathedralen' rusten op drijfzand / wat is de zin van God? 1
- een uitleg dat de drie problemen in het trilemma samenhangen en het oplossen van de problemen vanzelf tot de andere problemen van het trilemma leiden: regressie leidt tot noodzaak van het doen van een (ongefundeerde) aanname, wat leidt tot noodzaak van zoeken naar samenhang (coherentie) 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Opvattingen zijn volgens Agrippa niet te verantwoorden omdat elke verantwoording weer om een nieuwe verantwoording vraagt, waardoor je in een oneindige regressie terechtkomt. Het is onmogelijk om de definitieve verantwoording te vinden. In tekst 4 is dit probleem herkenbaar in de beweringen van Oosthout dat het zoeken naar een diepere grond niet ontsnapt aan de vraag wat de grond is van de grond en dat de diepste waarheid niet te vinden is 1
- Opvattingen waarvan wordt gezegd dat ze evident of uit zichzelf verantwoord zijn, leveren volgens Agrippa het probleem op dat het desalniettemin altijd mogelijk blijft om die opvattingen toch in twijfel te trekken. Zo kun je je, als de zin van alles bij God zou liggen, volgens Oosthout afvragen wat dan de zin van God is. Het is volgens Oosthout niet evident dat er eeuwige waarheden bestaan; de 'kathedralen' rusten op drijfzand. Blijkbaar kunnen fundamentele overtuigingen in twijfel worden getrokken 1
- Als je een probleem van Agrippa's trilemma wilt oplossen, stuit je vanzelf op een ander probleem van het trilemma. Het probleem van oneindige regressie bijvoorbeeld, waardoor het niet mogelijk is een beginpunt te vinden, noopt tot het doen van een aanname die uit zichzelf verantwoord is. Maar omdat deze verantwoording uit zichzelf in twijfel kan worden getrokken, moet de aanname aannemelijk worden gemaakt door te laten zien dat die onderdeel is van een mooi samenhangende theorie, die vervolgens niet per se juist hoeft te zijn 1

Opmerking

Aan een juiste uitleg van de samenhang van de problemen van Agrippa's trilemma waarbij een andere volgorde van die aspecten wordt gehanteerd, kan ook een scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg welke rol ‘opschorting’ speelt in het bereiken van het einddoel onverstoornbaarheid van de sceptische levenshouding: opschorting van oordeel bevrijdt van onrust door de zoektocht naar zekerheid 1
- een uitleg in welke zin de scepticus daarbij wel een doctrine heeft: juiste levenshouding / opschorting oordeel vanuit logische argumentatie 1
- een uitleg in welke zin de scepticus daarbij niet een doctrine heeft: hij is niet dogmatisch 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het niet kunnen vellen van juiste oordelen leidt tot verstoring van de gemoedsrust. Om onverstoornbaarheid tegenover zaken die met schijn en mening samenhangen te bereiken, moet de scepticus zich oefenen in het geven van gelijkwaardige argumenten voor en tegen een opvatting, waardoor het oordeel moet worden opgeschort. Hierdoor verdwijnt de drang tot oordelen en dit herstelt de gemoedsrust 1
- Als het hebben van een doctrine inhoudt dat de scepticus een volgens hem juiste levenshouding heeft doordat hij op basis van logische argumentatie in overeenstemming met de verschijnselen zijn oordeel opschort, dan heeft de scepticus een doctrine 1
- Als het hebben van een doctrine het aanhangen van een stelsel van dogma’s is die logisch samenhangen met elkaar en de verschijnselen, dan heeft de scepticus geen doctrine. Een scepticus stelt immers geen enkel dogma voor als absoluut waar, ook de uitspraken ‘Alles is onwaar’ of ‘Niets is waar’ niet 1

8 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg wat Kant er volgens Moore toe bracht van het ‘schandaal van de filosofie’ te spreken: vanwege het louter op basis van geloof moeten aannemen dat de buitenwereld bestaat 1
- een weergave van Moores drie voorwaarden voor een strikt bewijs: de premissen verschillen van de conclusie; de premissen zijn een uitdrukking van ‘weten’; de conclusie volgt logisch noodzakelijk uit de premissen 1
- een argumentatie of de kandidaat het eens is met Oosthouts bewijs in tekst 5 voor het bestaan van de werkelijkheid 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Moore spreekt Kant van het ‘schandaal van de filosofie’ omdat hij denkt dat als je geen bewijs kunt geven voor het bestaan van een object in de buitenwereld, je ook niet kunt weten dat deze bestaat. En

Vraag	Antwoord	Scores
	dus moet je het bestaan van de buitenwereld slechts op basis van geloof of als postulaat aannemen	1
	<ul style="list-style-type: none"> Moore stelt dat in een juist bewijs de premissen verschillen van de conclusie en de conclusie waar had kunnen zijn, zelfs als de premissen onwaar waren geweest; de premissen aangeven wat het geval is en ze een uitdrukking van weten en niet slechts van geloven zijn, en de conclusie logisch noodzakelijk volgt uit de premissen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben het niet eens met Oosthouts bewijs voor het bestaan van de werkelijkheid omdat ik denk dat het niet voldoet aan alle drie de voorwaarden voor een strikt bewijs volgens Moore. Oosthout redeneert: (p1) de werkelijkheid is de hardnekkigheid van de werkingen van de dingen en mijzelf; (p2) de hardnekkigheid van deze werkingen is onmiskenbaar; (c) dus de werkelijkheid bestaat. Maar ik denk dat de eerste premisse niet voldoet aan Moores tweede voorwaarde en de bewering niet noodzakelijk een uitdrukking is van weten maar een uitdrukking van geloven kan zijn 	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben het niet eens met Oosthouts bewijs voor het bestaan van de werkelijkheid omdat ik denk dat het niet voldoet aan alle drie de voorwaarden voor een strikt bewijs volgens Moore. Oosthout redeneert: (p1) de werkelijkheid is de hardnekkigheid van de werkingen van de dingen en mijzelf; (p2) de hardnekkigheid van deze werkingen is onmiskenbaar; (c) dus de werkelijkheid bestaat. Oosthout definieert de werkelijkheid als hardnekkigheid van de werkingen die we blijven ervaren ondanks onze pogingen de werkelijkheid te ontkennen. Daaruit kan niets anders volgen dan dat de werkelijkheid wel moet bestaan. Die was immers al zo gedefinieerd dat die wel moest bestaan. De redenering van Oosthout voldoet daarmee niet aan Moores voorwaarde dat de conclusie moet verschillen van de premissen 	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> Ik ben het eens met Oosthouts bewijs voor het bestaan van de werkelijkheid. Oosthout redeneert: (p1) de werkelijkheid is de hardnekkigheid van de werkingen van de dingen en mijzelf; (p2) de hardnekkigheid van deze werkingen is onmiskenbaar; (c) dus de werkelijkheid bestaat. De werkelijkheid betreft de werkingen en niet de dingen zelf. De dingen kennen we niet, maar om de werkingen van de dingen kunnen we niet heen, die zijn onvermijdelijk en onmiskenbaar en daarmee niet te ontkennen. Dus het bewijs klopt wel degelijk 	1

Opmerking

Als Moores voorwaarde ‘de premissen zijn een uitdrukking van weten’ wordt omschreven als ‘de premissen zijn waar’, dan kan hiervoor geen scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg in welk opzicht Oosthouts kritiek in tekst 6 **niet** aansluit bij de plichtethiek van Kant: geen generalisatie van normen tot morele wet / geen morele wet als grondslag van het morele oordeel mogelijk 1
- een uitleg in welk opzicht Oosthouts ethiek in tekst 6 **wel** aansluit bij de deugdeethiek van Aristoteles: moreel oordeel op basis van een karaktertrek / neiging / dispositie / houding / gevoelde overtuiging in een concrete situatie 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Kant handel je moreel als je vanuit goede wil handelt volgens de categorische imperatief, dat wil zeggen dat je de gedragsregel of norm voor jouw handeling kunt veralgemeniseren tot een morele wet. Wat een handeling moreel maakt, is volgens Kant dus het algemene in het bijzondere en niet, zoals in de sceptische ethiek, het bijzondere in het algemene 1
- Juist op dat punt sluit de sceptische ethiek wel aan bij de deugdeethiek van Aristoteles. De deugd is immers geen regel maar een kwaliteit, houding, karaktertrek of geneigdheid tot handelen die in een concrete situatie als de moreel goede wijze van handelen wordt aangevoeld. Wat de goede wijze van handelen is, zal in de deugdeethiek net als in de sceptische ethiek per situatie moeten worden beoordeeld en kan niet vooraf worden veralgemeniseerd. Net als in de sceptische ethiek gaat het in de deugdeethiek dus vooral om het bijzondere in het algemene 1

Opmerking

Aan een uitleg die berust op het feit dat het hier om amorele sceptische hartstocht gaat, kan geen scorepunt worden toegekend, omdat dit gegeven in de inleiding op de vraag is uitgesloten.

10 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van wat met integriteit met betrekking tot een wereldbeeld wordt bedoeld: dat het wereldbeeld van binnenuit bekeken klopt / samenhangt zonder daarbij iets uit te sluiten / te generaliseren / te rationaliseren / zichzelf iets wijs te maken 1
- een uitleg met tekst 6 dat Oosthout integer is wat betreft zijn wereldbeeld omdat het wereldbeeld van binnenuit bekeken klopt / samenhangt zonder daarbij iets uit te sluiten / te generaliseren / te rationaliseren / zichzelf iets wijs te maken 1

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie of de sceptische twijfel van Oosthout helpt bij het oplossen van een moreel dilemma met juiste toepassing van (per juist element een scorepunt toekennen): <ul style="list-style-type: none"> – een fragment uit tekst 6; – het filosofisch begrippenpaar ‘emotie en verstand’ 	2
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Integriteit met betrekking tot een wereldbeeld houdt in dat het wereldbeeld van binnenuit bekeken klopt en dat mensen hun opvattingen niet negeren, hun emoties niet ontkennen, hun gedrag niet rationaliseren, er oneigenlijke redenen voor aanvoeren of zichzelf iets wijsmaken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Oosthout is integer met betrekking tot zijn sceptische wereldbeeld. Dit wereldbeeld klopt immers van binnenuit bekeken; hij negeert geen opvattingen en ontkent niet zijn emoties en probeert zichzelf niets wijs te maken. Oosthout pleit in tekst 6 juist voor een sceptische houding ten aanzien van deze zaken en voor het belang van het gevoel en wijst op het risico van generalisatie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk dat sceptische twijfel inderdaad helpt bij het oplossen van een moreel dilemma. Zoals Oosthout in tekst 6 aangeeft, is het aanmatigend om te denken dat alleen hogere waarden of een verheven bestemming het leven leefbaar maken. De sceptische twijfel kan je bevrijden van vooringenomenheid en je richten op de daadwerkelijke praktijk van het leven. Hierdoor is het mogelijk dat problemen die groter werden door een inadequate visie, dankzij sceptische twijfel juist worden opgelost. Een moreel dilemma kan misschien niet meer eenvoudig worden beslecht door de toepassing van de regels van de rede (verstand) vanuit de plichtethiek van Kant, maar vanuit de hartstocht (emotie) is er wel meer aandacht voor de noodzaak en de context van een morele beslissing en kan de morele beslissing beter op waarde worden geschat, zonder te vervallen in schijnzekerheden 	2
	<p>of</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk dat sceptische twijfel niet helpt bij het oplossen van een moreel dilemma. Zoals Oosthout in tekst 6 al aangeeft, blijft alleen de gevoelde hartstocht (emotie) over als criterium voor rechtvaardig handelen en kan ik niet meer op voorhand uitgaan van de geldigheid van een morele wet (verstand). Er is altijd wel een sceptisch alternatief aan te voeren voor een uitweg uit het dilemma. Samen met het criterium van hartstocht voor rechtvaardig handelen, maakt dit het oplossen van een moreel dilemma onmogelijk. Er zijn immers altijd redenen om tegen de oplossing te zijn, al was het alleen maar vanuit de behoefte van pyrronisten om tegenargumenten te verzamelen om onverstoorbaarheid te bereiken. Ik word juist liever niet gestoord door die pyrronisten en bereik beheerstheid liever door praktische problemen op te lossen in plaats van erin te berusten 	2